

צמחים עם תועלת

כתב וצילם | משה פרי

שטחי גידול הרימון מתרחבים בכל שנה בארץ ובעולם עקב המודעות הגוברת לסגולותיו הבריאותיות: הרימון מוריד את רמת הכולסטרול בדם ואף את ערכי לחץ הדם הגבוהים בצורה מובהקת, ועשוי אף לעכל תאי סרטן. הפרי הוא בעל חיי מדף ארוכים במיוחד ויש השומרים אותו יותר מחודש ימים ללא קירור.

פרי הרימון משמש לאכילה, להכנת יין רימונים, לבישול ולהוספה למאכלים שונים.

באונ' ת"א ניתן לראות את עץ הרימון בחלקת שבעת המינים שהקמנו בשנה האחרונה.

פריחתו שופעת ופירותיו האדומים מקנים לו מראה מיוחד.

קטלב מצוי *Arbutus andrachne* (אברשיים)

מדובר בעץ ייחודי בחורש הים תיכוני, הנציג היחידי של משפחת האברשיים בארץ (מתוך 18 מינים הקיימים בעולם). הקטלב מעורר את תשומת ליבם של המטיילים וזאת בשל צבעו האדום יוצא הדופן של גזעו וענפיו. פרחיו הלבנים והמבריקים גדלים באשכולות והם מאד חניניים. יש להם צוף נוזלי שמושך אליהם דבורים. פירותיו קטנים ועגולים בצבע אדום עז. הפירות בעלי זרעים רבים וטובים למאכל אדם.

קיימות מספר אגדות עממיות המסבירות את שמו וצבעו של העץ. אחת האגדות מספרת כי רועה רב עם אביו. תוך כדי המריבה הניף הבן מטה על אביו והרגו. הענף הוכתם בדם והצמיח עץ שגזעו אדום וחלק. מכאן "קטלב" - קטל-אב.

קליפת הגזע מתקלפת ונושרת פעם בשנה. תכונה זאת מוסברת בכך

הבחירות של משה פרי, גן ראשי ועוזר מנהל גנים בוטניים באוניברסיטת ת"א

את אהבתי לצמחים ספגתי בילדותי מאבא שלי, שנהג לגדל צמחים בעציצים במרפסת ביתנו באהבה ובלהט גדול, בשכונה הראשונה של תל אביב - נווה צדק. הייתי מתבונן באבי גוזם עלים נבולים, מחליף תערובת אדמה, משקה את הנענה והריחן שהיינו גוזמים לצרכים ביתיים.

כבר אז התפעלתי מהעובדה שצמחי נוי משמשים גם כצמחי תועלת. כששואלים אותי איזה צמח כדאי לשתול, אני ממליץ לשתול צמחים כאלה, שהם גם יפים וגם מועילים: רימון, תאנה, פסיפורה ועוד.

קראתי סיפור שנגע לליבי בנוגע לחכם סיני עני שנותרה לו פרוטה אחת לחיות. בחצי פרוטה קנה כיכר לחם, ובחצי השני קנה פרח. שאלו אותו: "למה בזבזת את הכסף שלך על פרח?" ענה החכם הסיני: "כיכר הלחם בשביל לחיות והפרח כדי שיהיה בשביל מה לחיות!"

אחד הבילויים האהובים עליי הוא ביקור במשתלות עם אשתי, שלמדה להתלהב מצמחים כמוני. זכיתי בכך שעבודתי עם צמחים היא גם התחביב שלי. ריבוי צמחים, גידולם והתבוננות בהם לאורך השנים מסבים לי הנאה רבה.

רימון מצוי *Punica granatum* (רימוניים)

בתרבות היהודית מסמל הרימון ברכה, שפע ויופי. הרימון הוא אחד משבעת המינים שבהם התברכה ארץ-ישראל. בשל יופיו של הרימון ובשל ערכו הסמלי והבריאותי, כבר בימי קדם הוא הופיע על מטבעות וקערות, ובחג הסוכות נוהג לקשט את הסוכה בענפיו. שירים נכתבו אודותיו ויישובים נקראו על שמו, והוא אף משמש לצביעה ייודיתית של בדים טבעיים.

► בעמוד הקודם מימין לשמאל: רימון מצוי, קטלב מצוי

▼ מימין לשמאל: אדניום נפוח, הליקוניה ציפורן הסרטן, פלומריה ריחנית

עשירה ומפנה צפוני, ואינו רגיש למחלות ומזיקים. לצמח מערכת תת-קרקעית של קני שורש. בשל יופיו של הפרח, לצמח זה קיימים מעל ל 450 זנים והכלאות. צבע פרחיו הוא בדרך כלל צהוב, אדום ולעיתים נדירות אף ורוד. הצוף בפרחים מושך יונקי דבש כדוגמת צופית בוהקת, הנפוצה בארצנו.

פלומריה ריחנית *Plumeria rubra* (הרדופיים)

מקור הפלומריה הוא בוונצואלה ובמדינות מרכז אמריקה. היא נפוצה בגינות רבות בארץ. הפלומריה היא עץ נמוך/שיח המכיל שיך חלבי רעיל, ניחוחה משכר ויופיה מרהיב. פרחיה מגבירים את ריחם בשעות הלילה בכדי למשוך אליהם עשים להאבקה. לפרחי הפלומריה אין צוף ולמעשה הצמח מטעה את העשים שעוברים מפרח לפרח ומאביקים אותם. בנות הוואי נוהגות לשזור את הפרחים לשרשרת, יש המפיקים בושם מפרחי הצמח והצטקים השתמשו בו למטרות רפואיות. במדינות רבות ברחבי אסיה הפרח משמש כמנחה במקדשים בודהיסטים, משום שעל פי האגדה בודהה עצמו היה בגלגול קודם עץ פלומריה. *

שהקטלב מתאים עצמו לאזורים לחים בהם מרובים האפיפיטים (צמחים הגדלים על צמחים אחרים). הסרת הקליפה מדי שנה מרחיקה מהעץ כל מי שהחל להתיישב על קליפתו. אחד מעצי קטלב מצוי המרשימים ביותר בארץ גדל בבית קברות האנגלי בהר הצופים בירושלים. גילו של העץ מרובה הגזעים מוערך בכ-100 שנים, גובהו 8 מטר וקוטר נפו 14 מטר. עץ היסטורי ונדיר.

אדניום נפוח *Adenium obesum* (הרדופיים)

אדניום נפוח המכונה גם "שושנת המדבר", מגיע מאפריקה המזרחית וערב הדרומית. זהו סוקולנט בעל פרחים מרהיבים ומראה מרשים ביותר של גזעים מפותלים ונפוחים, גזעו הבשרני מתעבה במשך השנים ומקבל מראה פיסולי ומיוחד. במהלך הקיץ הוא פורח בפרחים גדולים בגווני ורוד ואדום. האדניום רגיש לקור אך הוא יכול לעבור חורף במישור החוף. בכדי להבטיח הגנה מרבית מהקור, כדאי לגדלו בעציץ ולהעבירו בחורף למקום מוגן מקור ומגשם. האדניום הינו צמח רעיל ממשפחת ההרדופיים ובאפריקה נהגו הילידים לייצר מהמוהל החלבי שלו רעל לחיצי ציד. חובבי בונסאי ברחבי העולם נוהגים לגדלו בשל יופי גזעו המעובה ופרחיו. הצמח גדל באונ' ת"א. ניתן למצוא אותו בפירת הסקולנטים ובחממה הטרופית.

הליקוניה ציפורן הסרטן *Heliconia rostrata* (Heliconiaceae)

צמח ההליקוניה גדל במרכז ובדרום אמריקה, וגם באיים הקריביים. הוא מזכיר לי יערות גשם ואזורים טרופיים, ודומה במראהו לצמח ציפורן-גן עדן שגדל בגינות ארצנו. הצמח מתאים לגידול באזור טרופי וסובטרופי, באזורים בהם הטמפרטורה היא מעל ל-10 מעלות עם לחות גבוהה יחסית. הצמח אוהב מים, אדמה

משה פרי

גדל ולמד בת"א. התחיל את עבודתו בעיריית גבעתיים כאחראי מחלקת הגינון של העיר, ולאחר מכן במשך שש שנים אחראי הגן הבוטני בתל כביר (לשעבר אונ' ת"א) כעובד החברה להגנת הטבע. משנת 1999 ועד היום עובד בגן הבוטני של אוניברסיטת ת"א בתפקיד גן ראשי ועוזר מנהל הגנים הבוטניים וכן אחראי החממה הטרופית.

